

Učiteljski TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi polji. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 5.

V Ljubljani, 1. marcija 1881.

Tečaj XXI.

Názorni nauk v drugem razredu ljudske šole.

3. Vaja.

Pijače.

Tvarina v razgovor pri obravnavi pijač. Kaj pijete, otroci, kadar ste žejni? Pijemo vodo; voda je tedaj pijača. Voda priteče iz zemlje. Kraj, kjer voda iz zemlje izvira, imenujemo: vir, vrelec ali studenec. Studenec si naredi jarek ali graben, po katerem se voda odteka. Več tacih jarkov skupaj naredi potok, a potok si naredi pot preko travnikov in senožeti, koder travo napaja. Tudi živino napajamo v potocih. Potok teče dalje k družemu potoku in naredi se reka. Reka goni mline in nosi ladije. Ob rekah vidimo mesta, trge in vasi. — Reka, morje, jezero, ribnik.

Kakšne barve je voda? Voda nima barve; brezbarvna je. — Poglejte, kaj sem zdaj spustil v kozarec? Nekoliko kapljic vode. — Recite: voda je kapljiva. — Kakšna je še ta voda, ki jo vidite v kozarcu? Čista. — Recite: voda je čista. — Glejte, kaj denem zdaj v vodo? Novčič (krajcar). — In kaj denem zopet zdaj? Kamenček. — Ali vidite te stvari v vodi? Dá! — Bi li jih videli, če bi jih dejal v črnilo (tinto)? Nè! — Voda je tedaj prozorna, t. j. skozi vodo vidimo, kakor skozi steklo. Recite: voda je prozorna. Odkod dobivamo vodo, ki jo pijemo? Iz studencev in vodnjakov. — Kakšna je voda iz studencev in vodnjakov? Čista. — Vodnjaki so ograjeni; zakaj? Da ne pade nič nesnažnega ali celó kaka žival vanj. — Ali pijemo tudi vodo iz potokov? — Iz kakšnih potokov pijemo vodo? Iz gorskih in čistih potokov. — Kaj se vidi na dnu vsacega čistega potoka? Pesek in kamenje. — Zakaj? Ker je voda prozorna. — Kalna

voda ni, da bi jo pili; voda deževnica nima okusa. (Korist vode.) — Recite: Voda je čista. Voda je kalna. Voda je brezbarvna. Voda je kapljiva. Voda je prozorna. (Take stavke, skerčene, naj učitelj porablja v spisje.)

Kako imenujemo vodo, ki jo po leti ljudjé pijó z vinom? Kisla voda. — Kje jo kupujemo? V prodajalnicah in po gostilnicah. — V kakšnih steklenicah dobivamo kisló vodo? V zamašenih.

Ljudje pijejo tudi mošt. Kakšen je mošt? Sladek. — Kakšne je barve? Rumenkaste ali rudečkaste. — Iz česa se nareja mošt? Iz grozdja, hrušek (tepek) in jabolk. Kako se vse to pripravlja?

Kaj je vino? Vino je pijača. — Kdo pije vino? Odrasli ljudjé. — Vino je opojno (vpijanljivo), zatorej ga otroci ne smejo piti. — Kakšne barve je vino? Belkaste, rumenkaste, rudeče in černe. — Kje imajo ljudjé vino? V kletih i. t. d.

Kaj ljudje še pijó razven vode, mošta in vina? Ljudjé pijó tudi pivo, žganje, čaj, mleko in kavo. Vse to so tedaj pijače. — Kakšno je pivo? Kdo dela pivo? Iz česa? — Žganje je za mladino, pa tudi za odrasle hud strup. — Čaj — kamiličin čaj, lipov čaj i. t. d. — Mleko je zdrava pijača, posebno za otroke. Kakšne barve je mleko? Ali pijemo samo gorko mleko? Tudi mlačno ali merzlo mleko pijemo. — Katere živali nam dajejo mleka? Krave, ovce in kozé. — (Bela kava, črna kava.)

Vse, kar pijemo, recimo: vodo, mošt, vino, pivo, žganje, čaj, mleko, belo in črno kavo; vse to imenujemo pijače.

Pravila. Ne pijte vode, kadar ste vroči! — Vroči ste takrat, kadar se dljé časa igrate, kadar skačete, tekate, kadar hitro in dolgo hodite, a to posebno po letu. — Ne pijte takoj vode, kadar ste kaj vročega jedli, da si ne pokvaríte zob. — Ne pijte nikoli vročega mleka, ne vroče kave! — Ne pijte vina, ker vino je le za odrasle ljudi, kateri težko delajo i. t. d.

Pregovori. Kdor hoče zdrave vode piti, mora na studenec iti. — Pijanec se preoberne, kedar se v jamo zvrne. — Dobremu vinu ni treba kazala. — Kdor dá svojemu grlu na voljo, pade v tugo in nevoljo. — Od tega mleka ne bo sira. — Zmérno jesti in piti, to je zdravo za dušo in teló, — pa tudi za mošnjó.

Uganke. V kateri sod ne moreš novega vina vlti? (V poln sod.) — Kakšna stvar je to, ki nekaterim na noge pomaga, druge pa vrže? (Vino.) — Solnce ga kuha, roka ga trga, noga ga tlači, usta ga vživajo. Kaj je to? (Grozdje.) — Nisem ne kri ne voda, pa sem obema v rodu. Kaj je to? (Mleko.) — Nek mož v bukovej jopi po svetu hodi, pa ljudi moti? (Vino.) — V glavi pečem, močne mečem, slabe stavim ino zdravim; kaj je to? (Vino.) — Kaj je hujše kot ogenj? (Voda.) — Katera voda je najdražja? (Voda, ki jo krčmar k vinu primeša.)

Pripovedka. Po letu necega dné je šel Blaže na polje. Vročé je bilo, lice mu gorí, in silno ga začne žežati. V lepej senci pod hrastom najde hladén studenec, ki je izpod pečine izviral. Voda je bila čista ko ribje oko, in mrzla ko led. — Naglo se je Blaže napije; ali slabo mu začne bivati, toliko, da ne omedli.

Slab príleze domóv, in izbolí prav nevarno. „Joj“, zdíhoval je bolan v postelji, „kdo bi mislil, da je v tem studencu tako hud strup!“ Blažetov oče pa pravijo: „Čisti studenec ni kar nič kriv tvoje bolezni, nego tvoja neprevidnost, ker si se ves pregret naglo mrzle vode napil.“

Na tablo naj učitelj nariše: kozarec (kupico), steklenico, vrč, sod, skudelico, mlinček za kavo, piskrc za mleko i. t. d.

Jožef Žemlja.

V pojasnjenji nam jezikoslovec kaže na pr.: domorodic ali deželjak Landsmann; sprug, so-suprug conjux; jad (od tod ja-jedinšina), nevolja, togota; ljubav, ljubezin; kervolok, kdor je kervi žejin; smel, prederzin temerarius; celivati, ljubiti ali kušvati; haba ali perutnica; prúsnik ali prosobréjje, ponočin keber; tamor, po planinah zagrajen prostor, kamor se čez noč živina vganja, tedej kolikorkrat živinče, katero zvónec nosi, predin zaspi, z glavo zmaja, se sliši glas zvonca deleč u doline in planjave; var ali grad Festung; brest Ulmenbaun; tis Eibenbaum (od tod Tisovic, vas u Stružki fari na Dolenskim); tica ali gerb Wappen; zrezljani lok Kirchengewölbe mit Schnitzwerk oder Basrelief; verč z napisam Urne mit der Inschrift; pil sopěč lebenhauchende oder zu leben scheinende Büste, Säule; žezelj ali scepter; hvala govorov u zborih Lob der Parlamentsreden; grobje, po serbsko groblje, pokopališe; otožnost ali melankolija; iskreno ali odkrito serce itd. — Basnoslovec razlaguje na pr.: „Semela (Semele), Tebanskiga kralja u Beocii hči, je nadležvala, kakor čenčajo ajdovskih bogov pravljíčarji, Cevza ali Jupiterja, kteri je rodil z njo Baha (Bacchus), de bi príšel enkrat k nji u svoji bogovski podobi in svitlosti; pa ko je zadnič dovolil u njeno prošnjo, njé umerjoče okó ni móglo prenesti blišobe tega bogá, tako de se je per ti pričí na tla zgrudila, in umerla, u plamen unéta od taciga svita.“ — „Pieride (Pierides) ali Muze, bóginje in patrone učenosti, tako imenovane od hriba Piera (Pierus) u Tesalii, svojiga izvoljeniga stanovališa. Visóke in bogate, kakor se jim vse prilizuje in uklanja, povzdigujejo in kadé tudi učeni in pevcí, s pesmimi u njih hvalo zloženimi, s čimur njih napuh in druge strasti še bolj unemajo“ itd.

Vesel „Kmetijskih in rokodelskih Novic“ l. 1843 jih je še iz Krajne pozdravil v št. 10; ali — že v št. 12 naznanjajo „Novice“